

F. Hyhlik, M. Nakonečný:

Malá encyklopedie současné psychologie

Státní pedagogické nakladatelství,
Praha, 1973.

Neustálé rozšiřování pole zájmu psychologů a prohlubování psychologické problematiky si přímo vyžaduje encyklopedické formy zpracování této tematiky. Množství výtisků takovýchto druhů publikací, které byly v krátké době prodány, naznačuje zájem čtenářské obce o tento druh literatury. (Obdobně publikace prof. P. R. Hofstättera bylo vydáno v krátké době přes čtvrt miliónu výtisků!) V české psychologické literatuře je recenzovaná práce prvním encyklopedickým zpracováním tohoto druhu. Nelze proto, než jí vřele uvítat.

Čím nám může pomoci recenzovaná publikace? V první řadě nám může poskytnout relativně ucelený obraz základních psychologických tematických celků. Po knize prof. F. Hyhlika a dr. M. Nakonečného sáhneme, když se budeme chtít dozvědět, co se v psychologii „ví“ o tom, čemu říkáme např. vnímání, počítky, představy, fantazie, pozornost, paměť, učení, myšlení, emoce (city), chování, podmiňování, konflikty atp. Můžeme se zde dozvědět v relativně ucelené formě, co je předmětem psychologie osobnosti – viz např. témata: temperament, charakter, schopnosti, potřeby, zájmy, motivy, motivace, vůle, inteligence atp. Odpovědi se nám dostane i na otázky, zaměřené do oblasti metod psychologického studia (jak to či ono psychologie zkoumá).

Druhý druh užitku, který nám recenzovaná kniha může poskytnout, je „jazykového druhu“. V dané encyklopedii je mnoho termínů, které mají kořen v cizích jazycích a přece se dnes u nás běžně vyskytují v psychologických pracích. Tyto termíny jsou zde při tom vysvětlovány. Příkladem takovýchto „cizích slov“ v psychologii, v recenzované práci pečlivě vysvětlovaných, může být: aktivace, frustrace, asociace, homeostáza, adaptace, instinkt, reflex, stereotyp, sugesce, hypnóza, maladaptace, incentive, impulsy, fenomenologie, extrasensorická percepce atp. Encyklopedie také umožňuje i odlišit celou řadu pojmů,

v nichž se v různé formě objevuje základ psycho-: psychodiagnostika, psychika, psychoanalýza, psychofyzika, psychické vlastnosti, psychopatologie, parapsychologie atp.

Encyklopedie současné psychologie podává přehled nejen obecné psychologie, ale i jednotlivých aplikačních oblastí psychologie. To znamená, že zde můžeme najít v „kostce“ přehled tematiky např. klinické psychologie, forenzní psychologie, pedagogické psychologie, vývojové psychologie, srovnávací psychologie, diferenciální psychologie, topologické psychologie, sociální psychologie a psychologie práce. Podívejme se blíže na poslední disciplínu.

Tematicke psychologie práce jsou v recenzované práci věnována tři hesla. Je to především heslo „Psychologie práce“ – viz str. 184–188. Z pera prof. F. Hyhlika je zde stručný přehled celého oboru, hlavních problémových okruhů, metod a výsledků studia. Kladem je i za toto heslo zařazený seznam doporučené literatury (zde konkrétně celkem 17 titulů) pro ty, kdo by chtěli jít dále. Jsou při tom uvedeny nejen české prameny (zde 6 titulů), ale i stěžejní díla světové literatury v cizích jazycích, doporučená jako relativně nejsolidnější orientační body pro hlubší studium. Druhým heslem se speciálně pracovní-psychologickým tématem je „personalistika“ – viz str. 117–119 od téhož autora. Pamatováno je i na otázky inženýrské psychologie (str. 187).

Recenzovanou knihu je možno vřele doporučit všem, kdo mají zájem o psychologii a kdo by se rádi dozvěděli více o psychologických pojmech, se kterými se v této literatuře setkávají.

J. Křivohlavý

Pavel Řičan:

Psychologie osobnosti

Orbis, Praha, 1972.

Začátkem tohoto roku se nám dostala do rukou publikace, která monograficky zpracovává jednu ze stěžejních otázek psychologie. I když jde o tematiku tzv. obecné psychologie, není možno při studiu psychologie práce ji opomenout.

Není naším úkolem zde zhodnotit tuto práci v celé její šíři. Chceme jen upozornit na to, co v této knize bude jistě zajímat každého, kdo se zabývá problematikou psychologie práce.

Problematika schopností, uvedená v kapitole č. 4 recenzované knihy, přitáhne jistě každého, kdo se zabývá otázkami personalistiky, selekcí a rozmisťováním pracovníků, jejich hodnocením a výchovou. Dr. Říčan v této kapitole ukazuje nejprve co se rozumí schopnostmi, jaké jsou druhy těchto schopností podle soudobých psychologických studií (klasifikace schopností) a jakých metod se používá při zjišťování těch či oněch druhů schopností v psychologické diagnostice. Pozornost je zde věnována nejlépe zpracovanému tématu v psychologii schopností – inteligenci. Při tom ale nejsou opomenuty ani otázky schopností k praktickým činnostem a tzv. speciálních schopností. Je možno se domnívat, že právě toto téma je P. Říčanem zpracováno s mimořádnou zasvěceností. Schopnosti nejsou při tom probírány relativně izolovaně, ale naopak pozornost je věnována jejich začlenění do společenského života člověka.

V recenzované publikaci je možno se setkat s celou řadou „klasických“ otázek psychologie osobnosti. Je zde věnována pozornost jak struktuře, tak i dynamice osobnosti (viz kapitoly o motivaci, temperamentu, charakteru atp.). Některé kapitoly však zasluhují speciální pozornosti. Zasvěceně je zde pojednáno o psychologii sebepojetí – „já“ – viz str. 288–312. Poprvé se nám v takovémto souborném přehledu dostává do rukou přehled otázek, které se v posledním desetiletí s nebyvalou naléhavostí derou do popředí psychologického studia. Pozornost je při tom věnována jednak struktuře našeho „já“, jednak jeho vývoji, otázkám sebevýchovy a nemoce našeho já (pocitu méněcennosti, chorobnému pocitu viny, formám abnormality atp.). Je možno se domnívat, že tímto pohledem je nám dána možnost lépe porozumět lidem, s nimiž v práci přicházíme do styku. Obdobný význam může pro nás mít i kapitola č. 7 o sociální problematice psychologie osobnosti (str. 244–287). Jsme v ní uváděni do tajů socializace osobnosti (jak se člověk zapojuje do sociálního života, tj. jak se z člověka stává člen určité společenské skupiny) a dostáváme se až k otázkám svědomí. Znovu se setkáváme se sociální formou existence člověka v kapitole o rolích, které člověk v různých společenských skupinách zaujímá. Autor se při tom nevyhýbá ani dotazování těchto otázek do společenské a tím i výrobní praxe – např. tam, kde po-

jednává o vedení lidí (kdo má vůdcovské schopnosti?). V této kapitole se setkáme i s metodami studia osobnosti, pokud jsou zaměřeny speciálně na sociálně psychologické vlastnosti (viz například měření extravertze a sociability, konformity a soběstačnosti i tzv. sociální inteligence).

Kladem recenzované práce, kterou je možno vřele doporučit všem, kdo mají o psychologii opravdový zájem, je relativní stručnost až „lakoničnost“ podání. Autor se ubránil svodu „širokého pojednávání“. Tím větší potěšení má čtenář, že se mu dostává jen nejpodstatnějších fakt! Jiným kladem je úctyhodná širší pole, knihou pokrytá. Autor tím naznačuje, co vše je v této oblasti možno najít. Dráždí naši zvědavost, a to má též svou cenu. Po formální stránce je třeba uvítat slovníček odborných termínů připojený na konec knihy. Nelze než vyjádřit radost, že se nám dostalo takového stručného, širokého a zasvěceného přehledu této problematiky.

J. Křivohlavý

C. J. Adcock:

Základy psychologie

Orbis, Pyramida, Praha, 1973.

Zdá se, že nikdy není dost populárních úvodů a přehledů různých vědních oblastí. Týká-li se to všech věd bez rozdílu, pak se to tím více týká psychologie. V Adcockově knize dostává se nám v překladu do rukou velice zdařilý pokus o populární přehled obecné psychologie. Sáhne po něm mnoho lidí, kteří by se rádi dozvěděli, co „ta“ psychologie vlastně dělá, čím se zabývá a k čemu dochází. Je možno se domnívat, že po přečtení budou tito čtenáři spokojeni. Nejen to. Budou si žádat víc, a to je nesporným kladem Adcockovy práce, že k tomuto zájmu své čtenáře vede.

Co zajímavého v této knize nalezne ten, kdo se zabývá psychologií práce? Za nejpodstatnější je možno považovat kapitolu č. 6 podávající přehled psychologie učení. Kohopak, kdo má na mysli celou problematiku pracovního výcviku, instruktáží, přeškolení, doškolení atp., by tato tematika netáhla? Adcock ji při tom podává velice jednoduše, přehledně a přitažlivě. Jinou kapitolou, kterou si s užitkem přečteme, je část VI. o individuálních rozdílech, které stojí v pozadí celého pojetí tzv. diferenciální psychologie, tak intenzivně využívané při rozmisťování pracovníků v praxi.

Bylo by možno pokračovat a naznačovat u dalších kapitol, čím mohou přispět k prohloubení psychologických znalostí těch, kdo pracují v průmyslové